

jeskynní fenomén
v běhu lidských věků

ČLOVĚK A PODZEMNÍ SVĚT

Michal Hejna

machart

Poděkování

Ivanu Balákovi, Janu Moravcovi, Zdeňku Kratochvílovi a Karlu Žákovi
za kritické připomínky k jednotlivým kapitolám, Václavu Cílkovi
za zapůjčení některých cenných materiálů, své ženě Haně
za dlouholetou podporu a Martinu Majerovi, Láďovi Peckovi,
Markétě Jakovenko, Bóže Vrabcové a Alici Švandové jen tak,
ať mají radost.

ČLOVĚK A PODZEMNÍ SVĚT

jeskynní fenomén
v běhu lidských věků

Michal Hejna

ÚVODEM

Asyrský král Tiglath-Pileser I. (vládl v letech 1114–1076 př. n. l.) je považován za jednoho z nejvýznamnějších asyrských panovníků vůbec. Byl králem dobyvatelem a díky úspěšným vojenským výbojům se mu podařilo asyrskou říši výrazně rozšířit.

Tento král se ale do historie zapsal i něčím, co by on sám ve srovnání se svými úspěšnými bitvami historickým činem asi nenazval. Během návratu z jednoho z početných vojenských tažení se zastavil u jeskyně Birkleyn v jihovýchodní části dnešního Turecka, která byla považována za pramen řeky Tigris. Tiglath-Pileser I. nebyl s největší pravděpodobností prvním návštěvníkem jeskyně, ale rozhodně byl prvním, který svoji návštěvu zvěčnil v podobě skalního reliéfu. Stal se tak prvním zdokumentovaným návštěvníkem jeskyně, kterého známe podle jména.

Jiný asyrský král Samlanassar III. (vládl v letech 858–824 př. n. l.) se králi Tiglath-Pileserovi I. v leččems podobal.

Také on patřil mezi významné dobyvatele (mimo jiné porazil biblického krále Achaba, o kterém si více povíme v kapitole nazvané Abrahámovská náboženství a jeskyně), také on navštívil při svých taženích Birkleynskou jeskyni a také on zde zanechal reliéf. Tím se stal druhým návštěvníkem jeskyně, kterého známe podle jména. I Samlanassarovi III. ale náleží jedno jeskynní prvenství. Návštěvu nechal král zvěčnit i na bronzovém reliéfu na vstupních dveřích do svého paláce, čímž se postaral o nejstarší vyobrazení jeskyně, kterou jsme schopni identifikovat.

Asyrští králové byli tedy prvními návštěvníky jeskyní, které známe jménem, ale rozhodně nebyli prvními návštěvníky

Prvním návštěvníkem jeskyně, kterého známe jménem, byl asyrský panovník Tiglath-Pileser I., který v 11. století před naším letopočtem navštívil jeskyni Birkleyn. Jeho návštěvu připomíná skalní reliéf, který zde nechal vytesat.

vůbec. Jeskyně byly využívány lidmi téměř odjakživa, o čemž svědčí bohaté archeologické nálezy. To vedlo k tomu, že byl pravěký člověk dříve nazýván také člověkem jeskynním. Věřilo se, že lidé sídlili v jeskyních trvale, nebo aspoň větší část svého života. Dnes se přikláníme k tomu, že lidé trávili většinu života mimo jeskyně a do nich se uchylovali pouze dočasně. Proč ale máme doklady o životě pravěkých lidí převážně z jeskyní? Odpověď je jednoduchá. Jeskyně nejsou ovlivňovány změnami počasí a geologickými pochody, a působí tak jako přírodní konzervy. A tak zatímco se pozůstatky pravěké lidské činnosti mimo jeskyně v naprosté většině vlivem změn počasí rozpadly, byly vodou odplaveny pryč, nebo naopak překryty vrstvami mladších sedimentů

a zarostly vegetací, v jeskyních úspěšně přečkaly desítky tisíc let.

Jeskyně ale nesloužily pouze jako útočiště. Dnes už víme, že lidé našeho typu, *Homo sapiens*, už v překvapivě dávné době dokázali myslet abstraktně [na rozdíl od svých současníků neandrtálců *Homo neanderthalensis*]. O mnoha jeskyních tak dnes víme, že sloužily jako pravěké svatyně a u ještě více jeskyní se o tom důvodně domníváme. Není tomu tak dávno, co jsme našim pravěkým předchůdcům tuto schopnost upírali a považovali je za divochy na úrovni zvířat. Když v roce 1879 zvolala pětiletá dcera dona Marcelina de Satuola jeden z nejslavnějších archeologických výkřiků – „torros, torros“ –, málokdo tušil, že se brzy změní naše vnímání pravěkých lidí. Don Satuola se totiž právě věnoval

Jeskyni Byrklein navštívil v 9. století před naším letopočtem také asyrský král Samlanassar III. a návštěvu nechal zvěčnit na bronzových vratech do svého paláce.

vykopávkám starých kostí ve španělské jeskyni Altamira a výkřik jeho dcery patřil jí právě objeveným malbám na stěnách jeskyně. Ty byly pokryty nádhernými obrazy pravěkých bizonů a dalších zvířat. Donu Satuolovi ovšem nález štěstí nepřinesl. Tehdejší vědecká obec ho jednoznačně zamítla, prohlásila ho novodobým padělkem a Satuola byl prohlášen za podvodníka. Teprve v roce 1902, pod tíhou dalších nálezů podobných pravěkých obrazů, bylo uznáno stáří maleb v Altamire kolem 20 000 let. Don Satuola se ale této satisfakce nedožil, v té době byl už čtrnáct let mrtvý. Od té doby byly nalezeny stovky jeskyní s pravěkými

kresbami a jejich nálezy už neznamenají takovou senzaci jako kdysi. Přesto mnohdy překvapí, kam až se pravěcí lidé odvážili. Přesuneme-li se ze Španělska do sousední Francie, najdeme v jeskyni Grotte de Niaux malby až ve vzdálenosti devět set metrů od vchodu a v jeskyni Rouffignac ve stále ještě úctyhodných šesti set padesáti metrech. V jeskyni Grotte de Pergouset se lidé dokázali plazit více než tři sta metrů dlouhou chodbou vysokou místy pouhých dvacet pět centimetrů a v jeskyni v Grotte de Christian byly nalezeny otisky bosých nohou v patnácti metrů hluboké propasti

Býk z jeskyně Altamira nechybí v žádné knize o pravěkém umění.

Historie objevování pravěkého člověka, osudy slavných archeologů, antropologů a dalších vědců, ať už za svého života zatracovaných [jako nebohy don Marcelino] či oslavovaných, přinášejí spoustu zajímavých příběhů. Těmto tématům však už bylo v minulosti věnováno mnoho knih a jsou veskrze známá či lehkohledatelná.

Knih, kterou drží čtenář v ruce, si dává jiný cíl: ukázat na osudy lidí, kteří s jeskyněmi spojili část či většinu svého profesního života. Lidí, kteří přestali koukat na jeskyně jako na boží či Boží výtvary a začali přemýšlet, kde se tady vlastně vzaly. A nezabývali se pouze

vznikem jeskyní, ale také vznikem jeskynní výzdoby či nálezy podivných kostí. Většina názorů a teorií uvedených na stránkách této knihy dnes vyvolá na tváři čtenáře shovívavý úsměv. Autor však nemá v žádném případě snahu staré učence zesměšňovat. Naopak, všichni se snažili přemýšlet jinak, než bylo tehdy zvykem, šli proti všeobecně uznávaným myšlenkám a často jim to přinášelo nepochopení a problémy nejen ve formující se vědecké obci, ale ještě před dvěma stovkami let i v obci náboženské. Nejtěžším úkolem tehdejších učenců nebylo pouze přijít s novou teorií, ale prosadit se s ní proti církevním dogmatům.

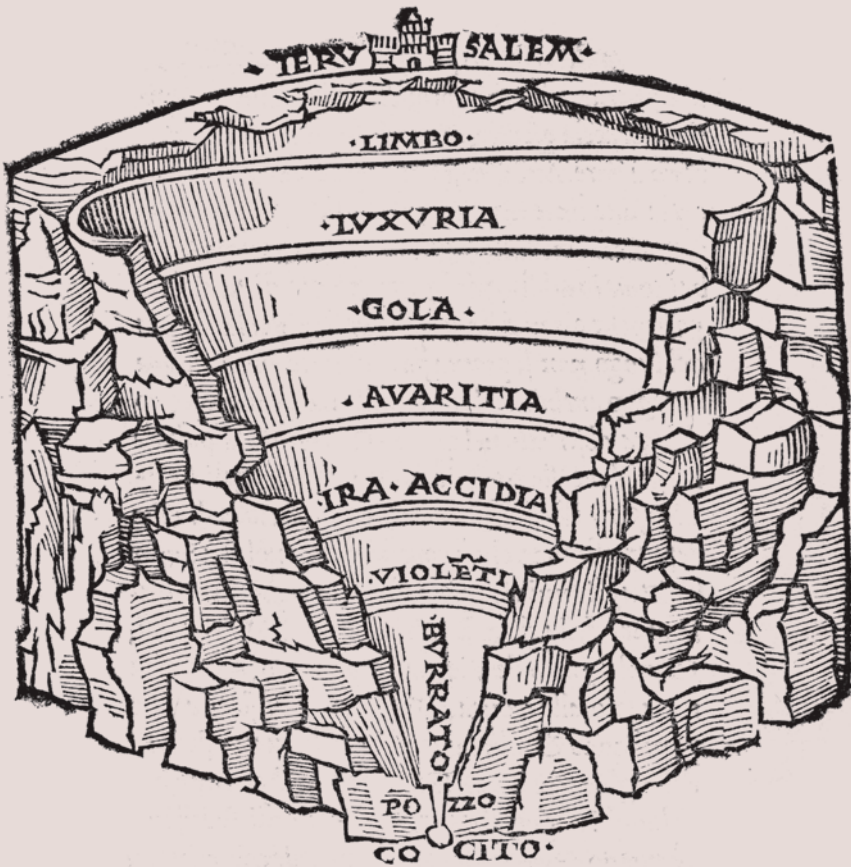
Jeskyně zaujímají významné místo i v antické mytologii. Takto zvětčil Kóryckou jeskyni, místo narození boha Dionýsa, W. Gell v roce 1806.

Právě jeskyním z pohledu náboženství se budeme věnovat v první části knihy. Vliv jeskyní na vznik dnes nejrozšířenějších náboženství byl pouze velmi okrajový, ale přeci jen nějaký byl. Překvapivou roli hrály jeskyně například u zničení hříšných měst biblické Sodomy a města Iram popsaného v Koránu.

Nejvýznamnější starověký náboženský text spojený s jeskyní se týká narození boha Mithry. Ten se podle íránské

tradice narodil v jeskyni a tam učinil svůj největší počín, zabití býka. Proto Mithrovi ctitelé uctívali svého boha v jeskyních, nebo alespoň v prostorách podobných jeskyním. Od Íránců převzal kult Mithry i antický Řím. A právě starým Řeckem a Římem celou knihu zahájíme. Jeskyně se zde nacházejí nejen v náboženství a mytologii, ale poprvé se zde setkáváme i s názory na jeskyně, které snesou i z dnešního pohledu přízvisko vědecké.

Per questo secondo disegno si monstra (come uoi potete uedere) la meta de suo uano ò uero concanità di questo inferno & qualche cosa piu che si uede nel girare de lati, che è fatto, perche detto uano apparisca incano così come egli ha essere in uerità. In questa figura sono (come uoi uedete) distinti tutti e suo cerchi & partimēti bēche quanto alle loro distantie & misure quasi ogni cosa ci sia falsa & fuori di proportionē rispetto al

JESKYNĚ A ANTICKÝ SVĚT

V Řecku měly jeskyně své bohaté zastoupení v bájích. Začít můžeme už u samotného vládce bohů Dia, který se měl narodit na Krétě v Diktijské jeskyni v krétském pohoří Dikté nedaleko dnešní osady Psychro. Jeho otci, vládci titánu Kronovi, totiž bylo předpovězeno, že ho jeho syn jednou připraví o moc, a proto každého svého syna hned po narození snědl. Kronova manželka Rhei porodila Dia v ústraní v jeskyni a Kronovi místo něj podstrčila zabalený balvan. Zeus pak vyrůstal v Dikejské jeskyni, kde se o něj staraly dvě horské víly a s nimi koza Amaltheia, která živila Dia svým mlékem.

Jeskyní, ve kterých se Zeus údajně narodil, je však více a dlouho to nikomu nevadilo. Teprve v šestém století před naším letopočtem se nad tím začali lidé hlouběji zamýšlet. Výsledkem bylo, že Diktijská jeskyně byla místem Diova narození a ostatní jemu připisované jeskyně byly svědky jeho výchovy či dospívání. Jednou z těchto jeskyní je například Diova jeskyně v pohoří Ída. S tou je podle legend spojen také Mínos, král z Knóssu. Ten sem měl pravidelně

putovat ze sto kilometrů vzdáleného Knóssu, aby zde čerpal energii na další vládnutí.

V Kórycké jeskyni ve stěnách Par-nassu se měl narodit Dionýsos a z této jeskyně se konaly průvody s loutkou malého Dionýsa do Delf k jeho hrobu pod věštírnu Apollónova chrámu.

S jeskyní souvisí i život božského kováře Héfaišta. Ten se narodil jako slabé a chromé dítě, a proto ho jeho matka Héra svrhla z Olympu. Héfaiostos

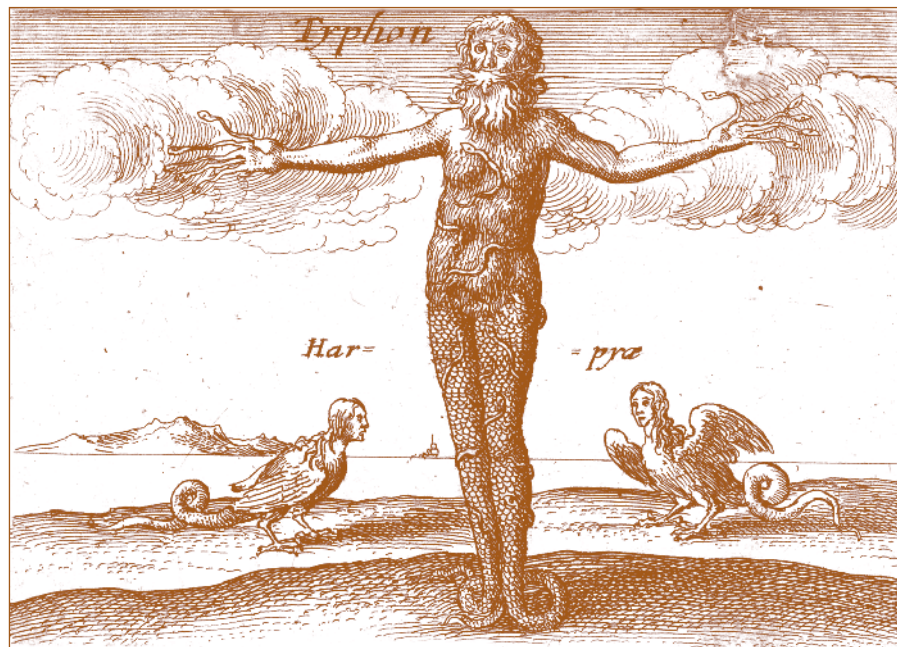
ovšem tento pád přežil, protože spadl do moře. Tam ho zachránily mořské bohyně Téthys a Eurynomé. Odnosly jej hluboko do mořské jeskyně, kde vyrostl v nehezkeho, chromého, zato však silného boha a kde si zřídil svou první kovárnu. Aby se pomstil, ukoval Héře krásné zlaté křeslo. Když do něj Héra usedla, byla spoutána neznámou silou a nemohla se pohnout. Nakonec se Héfaistos nechal uprosit, aby ji osvobodil, a za odměnu se mohl vrátit na Olymp.

To božský posel Hermés se, ještě jako dítě v plenkách, jednou vykradl ze své postýlky a ukradl z Apollónova stáda patnáct krav, které zavedl pozpátku do

jeskyně, takže to vypadalo, jako by z ní krávy vyšly ven. Apollón hledal ztracené krávy i kolem jeskyně, ale stopy ho zmátly, a tak se dovnitř nepodíval. Nakonec spor Herma a Apollóna urovnal až Zeus. Tímto činem se stal Hermes nejen bohem poutníků, řečníků, ale i zlodějů.

Jednou z příšer řeckých mýtů byl Týfón, narozený ze spojení matky Země [Gaia] s Tartarem [zející propast]. Matka ho porodila v Kórykijské jeskyni v anatólské Kilíkii. Podle básníka Hésioda se jednalo o největší příšeru, jaká kdy přišla na svět. Měla hadí ruce a nohy, hlavu osla a křídla zastihující slunce. Z očí mu šlehal plamen a tlama chrlila kameny.

Týfón a harpyje na rytině slavného českého malíře Václava Hollara.

Týfón si troufl na kořist největší a napadl Olymp. Bohové v hrůze uprchli do Egypta a postavil se mu pouze Zeus. Ten byl obludou spoután, zbaven šlach na rukou a nohou a odvečen do Kýrijské jeskyně, odkud byl osvobozen Hermem a Panem. Po další lité bitvě hodil Zeus na Týfóna horu Etnu, z níž dodnes šlehá oheň.

Mimořádně, podobný mýtus najdeme i jinde ve světě. Například na Kavkaze se v mytologii můžeme často setkat s vyprávěním o démonech, kteří se postavili bohům a kteří jsou za tuto opovážlivost uvězněni v železech v jeskyních. Čas od času se snaží osvobodit, čímž způsobují bouřku či zemětřesení. Vzhledem k tomu, že by jejich vysvobození přivedlo zánik světa, byli všichni

kováři povinni na Velikonoce udeřit několikrát na kovadlinu, a tím symbolicky jejich pouta zpevnit.

Zapomenout nesmíme ani na jeskyni nejslavnější a zároveň nejobávanější. Je jí podzemní říše mrtvých. Najdeme ji v řecké i římské mytologii. Zatímco v té řecké jí vládne bůh Hádés se svou ženou Persefonou, v římské je to Pluto a Proserpina. Rozdíl je v rozdělení říše mrtvých. V řeckém pojetí s sebou každá duše musí mít dvě mince, kterými zaplatí převozníku Charónovi za převezení přes řeku Styx. Poté, co se napije z řeky Léthé, zapomene na pozemský život. Svou pouť končí duše u soudu nad zemřelými. Největší hříšníci si odpýkávají trest v propasti Tartar a duše spravedlivých

Řeckými bájnými a eposy se nechalo inspirovat mnoho umělců. Takto si například představoval podsvětí a Charónův člun okolo roku 1625 holandský malíř Jacob van Swanenburgh na obraze Aeneas a Sibilla v podsvětí.

odpočívají na Elysejských polích. Většina duší se ale potuluje po podsvětí v podobě stínů bez jakýchkoliv emocí.

Římské pojetí podsvětí nejpodrobněji popisuje římský básník Publius Vergilius Maro ve svém eposu Aeneis [o něm si blíže povíme o několik odstavců níže]. Aeneas přechází řeku Acherón a dostává se do podsvětí. Tam postupně prochází místem odpočinku nemluvňat, nespravedlivě odsouzených a sebevrahů. Dalšími místy jsou Pole smutku, kde pobývají nešťastní milenci, dále pole bojovníků, trestnice provinilých a sídlo blažených. Na rozdíl od řeckého podsvětí a podsvětí v evropském smyslu vnímání všeobecně není Vergiliovo podsvětí definitivní stanicí lidské duše. Jeho podsvětí končí údolím řeky zapomnění Léthé, z níž pijí

duše před návratem na svět v jiném těle, aby zapomněly svou předešlou existenci. Vergiliovo pojetí tak počítá s reinkarnací.

Acheron použil jako hranici pekla také italský humanista Dante Alighieri ve své Božské komedii. Znalý čtenář už asi poznal, že přeskakujeme několik století do budoucnosti, ale vzhledem k tomu, že téma a region zůstávají, snad mi bude tato drobná odbočka odpuštěna. V roce 1319 pobýval Dante Alighieri u tolminského patriarchy Pagana della Torre a při té příležitosti navštívil i Zadlašskou jeskyni, která ho údajně inspirovala k popisu pekla. Ve svém literárním putování se Dante nechává přes Acheron převést převozníkem Charónem a dostává se k ústí propasti. Tou klesá postupně do devíti dvoran, a to čím hlouběji, tím větší

Aeneas se setkává s královnou Kartága Dido na obraze anglického malíře Nathaniela Dance-Hollanda.

jsou hříšníci a tím větší utrpení. Cestou podsvětím ho provází Vergilius. Postupně procházejí Limbem, které je vyhrazeno duším, které nezhrěšily, žily počestně, ale nebyly pokřtěny, většinou proto, že zemřely ještě před vznikem křesťanství. V druhé dvoraně se nacházejí chlípníci, kteří za svého života propadli tělesnému chtíči. Ve třetím najdeme nenasytné duše lidí trpících obžerstvím. Ve čtvrté dvoraně trpí duše hrabivců a marnotratníků a v páté zlostníků. V šesté dvoraně nachází Dante kacíře, v sedmé násilníky a v osmé podvodníky. V deváté dvoraně se pak nacházejí zrádci.

Zpět do antiky. Asi nejslavnější postava řecké literatury, Odysseus, se během svých cest dostal také do jeskyně, a rozhodně to nebyla moc idylická návštěva. Stalo se tak, když vystoupil se svými námořníky na ostrově jednookého obra Kyklopa. Kyklop celou posádku i s Odysseem uvěznil ve své jeskyni se stádem ovcí. Aby uvěznění nemohli ven, zavalil obr, lidožrout, jeskyni obrovským balvanem. Odysseus i jeho posádka se snažili balvan odvalit, ale to se jim nepodařilo. Proto Odysseus zkusil použít léčku. Opil obra vínem a představil se mu jako Nikdo. Potom mu rozžhavenou stranou kyje vypíchl jeho jediné oko a obr oslepl. Kyklop bolestí vykřikl, a když přispěchali na pomoc jeho přátelé a ptali se ho, kdo mu ublížil, odpověděl jim, že Nikdo. Ráno Kyklop vyháněl své stádo ovcí z jeskyně. Tušil, že Odysseus bude chtít v nestřeženou chvíli utéct i se svými

mi muži, a tak ohmatával ovce. Bohužel pro něj je ohmatával pouze na hřbetě, takže se podařilo všem uprchnout zavěšeným za vlnu na bříše ovcí. Když se Kyklopův otec Poseidon, vládce všech moří, dozvěděl, co Odysseus spáchal, rozbouřil moře svým mocným trojzubcem a plavbu Odysseovi a jeho posádce velice nepříjemnil.

Čtenář určitě poznal, že předcházející příběh pochází ze slavného Homérova eposu *Odyssea*, který popisuje dlouhou a strastiplnou cestu *Odyssea* z Troje domů. Čtenář určitě zná i text, který *Odysseje* předchází, epos o trojské válce *Ilias*. Méně známý už je mladší epos se jménem *Aeneis*. Ten popisuje trojskou válku z pohledu mytického zakladatele římského národa *Aenea*, který jako jediný z trojských vojenských velitelů válku přežil a jeho další putování se podobá *Odysseji*. Už to, že vypráví příběh zakladatele Římanů, samo o sobě dokládá, že je epos *Aeneas* podstatně mladší než *Ilias* a *Odyssea*. Epos *Aeneas* pochází z pera slavného římského básníka *Publia Vergilia Mara* a najdeme zde, podobně jako v *Iliadě*, i události, které předcházely trojské válce. Samozřejmě, že příběh *Paridova soudu* je všeobecně známý, ale pro jistotu si ho stručně připomeňme. Na svatbě bohyně *Thetis* s fthýjským králem *Péleem* byl *Paris* požádán bohyněmi *Athénou*, *Hérou* a *Afroditou*, aby rozsoudil, které z nich je nejkrásnější. Díky *Vergiliovi* víme, že se svatba konala v jeskyni obývané kentauřem *Cheironem*. *Cheiron*

byl ušlechtilý a velmi vzdělaný a ve své jeskyni vyučoval takové slavné řecké hrdiny, jakými byli Héraklés, Théseus, Asklépios či Iásón. Jeho žákem byl i Aktaión, kterému se jiná jeskyně stala osudnou.

Při lovu totiž omylem zavítal do jeskyně, v níž odpočívala nahá bohyně Artemis. Ta ho za trest proměnila v jelena, kterého záhy dohnala a zahubila Aktaiónova psí smečka.

Saří Římané převzali do svého panteonu bohů perského boha Mithru, který byl oblíbený hlavně mezi legionáři. Další postavy perské mytologie jimi ale zůstaly opomenuty.

Největším hrdinou perských bájí je Rustam se svým statečným koněm Rachšem. Tito nerozluční přátelé zažili za svého života mnoho dobrodružství včetně sedmi hrdinských činů, během nichž například bojovali se lvem, projeli vyprahlou poušť, postavili se drakovi, zabili čarodějnici, pobili démony dévy apod. Pro nás je zajímavá hlavně Rustamova bitva s démony. Arcidémon Dév-e spéd [Bílý démon] uvěznil ve své jeskyni krále kaje Kobáda a tak ho v zajetí trýznil, že král oslepl. Rustam se doslechl, že jediný způsob, jak králi vrátit zrak, je zabít démona a nechat skanout tři kapky jeho krve králi do očí. Rustam se tedy vydal osvobodit Kobáda a před arcidémonovou jeskyní se střetl s celou armádou démonů. Po dlouhém boji se mu podařilo je přemoci a vydal se do nitra jeskyně. Tam překvapil Bílého démona ve spánku. Rustam zařval hlasem levharta a vyděšený démon se vztyčil. Rustam mu usekl ruku a nohu a při dalším zápase se mu podařilo zdvihnout ho do vzduchu a mrštit jím o zem. Nakonec mu dýkou vyřízl játra. Tím byl Kobáda osvobozen a díky démonově krvi se mu i vrátil zrak. Pro pořádek uvedme, že Rustam i se svým koněm Rachšem nakonec zemřeli při léčce, kterou na ně nachystal Rustamův nevlastní bratr Šaghádh.

Rostam zabíjí iránského hrdinu Esfandiýara na perské středověké miniatuře.

Cheironova jeskyně se nachází v řeckém regionu Magnesia, který je součástí Thessalie. Na rozdíl od rodiště boha Dia známe Cheironovu jeskyni pouze jednu. W. Hausmann a W. Jochle otiskli v roce 1988 v časopisu *Veterinary History* článek, v němž se Cheironovi detailně věnují. Cheiron je totiž jako Asklepiův

učitel považován za zakladatele lékařství a veterinářství a najdeme ho ve znacích mnoha veterinárních asociací. Článek pojednává o Cheironově životě a hledání jeho jeskyně, ale přináší také domněnku, že Cheiron doopravdy žil a jedná se o historickou postavu. Samozřejmě, že

Kentaur Cheiron vyučuje mladého Achilla. Jedná se o klasické pojetí této scény. Podle jiných výkladů byl Cheiron člověk a Achilles až třímetrový obr.

se v tomto případě jednalo o učeného muže, a ne o kentaura.

Cheirona jako postavu mezi mýty a skutečností můžeme použít jako přechodový můstek od antické mytologie k základům vědy. Už v antice můžeme nalézt mnoho učenců, kteří v přírodních jevech nevidí důsledek vůle a činnosti bohů, ale snaží se je vysvětlit přirozenou cestou. Stejně jako jejich následovníci ve středověku a raném novověku v tom nebyli příliš úspěšní, ale už jen změna v uvažování byla revoluční událostí. My se dále budeme věnovat hlavně převratným myšlenkám buď přímo se týkajícím jeskyní, nebo s nimi spojeným.

Začněme řeckým atomistou Démokritem (460–380 př. n. l.), který se domníval, že zemětřesení je způsobeno pohybem vody nebo vzduchu, když procházejí přes otvory a průduchy uvnitř země.

Někde na půli cesty zůstal římský básník Titus Lucretius Carus (asi 97–55 př. n. l.). Ten je autorem básně *De rerum natura* [O přírodě], obsáhlého díla o 7400 daktylských hexametrech, rozděleného do šesti knih. Na jednu stranu zde stále opěvuje bohy a věří, že blesk sesílá bůh Jupiter. Na druhou stranu zemětřesení vysvětluje dodnes obhajitelnými důvody. Jeho vznik si představuje tak, že se řítí podzemní stropy jeskyní a otřesy se šíří do velké dálky. Dále otřesy vznikají, když se do vodních nádrží zřítí velké množství zemin. Poslední možnost je, že se v podzemních dutinách strhne silný vítr,

který tlačí na jednu stranu tak silně, že se země nakloní tím směrem. Pouze v tomto případě se Carus mýlil.

Nežádka se stalo, že přestože formuloval některý z učenců správný názor, vrchu nabyl konkurenční nesprávný a trvalo mnoho staletí, než se ho povedlo vyvrátit. Tak se tomu stalo i ve virtuálním sporu o zkamenělinách, který se nemohl uskutečnit přímo, neboť jeho aktéry od sebe dělilo více než jedno století. Filozof Xenofanés si už v šestém století před naším letopočtem všiml zkamenělých ulit vyskytujících se hojně na Maltě a v Syrakúsách a formuloval myšlenku, že se jedná o pozůstatky starobylého života a že Země byla kdysi pokryta vodou, ve které život vznikl. Naneštěstí pro Xenofana (a mnoha jiných učenců) se v roce 384 př. n. l. narodil jeden z největších géniů starověku, jehož rozsáhlé dílo položilo základy mnoha věd a ovlivnilo evropskou vzdělanost po další dvě tisíciletí. Tím člověkem byl Aristoteles. Pravdou ovšem je, že jak byl téměř dva tisíce let považován za nezpochybnitelnou autoritu [samozřejmě později pouze v oblastech, kde neodporoval představám Bible a církevních autorit], tak byla většina jeho představ v následujících staletích vyvrácena a opuštěna. Patří mezi ně i názor na zkameněliny, který je Aristotelovi připisován, ale není jisté, jestli je opravdu jeho autorem. Podle něj jsou zkameněliny výtvozem jakési tajemné síly hornin ovlivňované působením hvězd.

V hlavním textu jsme se seznámili s několika jeskyněmi spojenými s antickou mytologií. Neptunova jeskyně mezi ně sice nepatří, ale své místo v naší knize má. Je totiž názornou ukázkou, jak antické báje inspirují i v době dnešní a nedávno minulé. Za Neptunovou jeskyní se musíme vypravit do Sardynie. Vstup do jeskyně leží nízko nad hladinou moře a nad ním se klene sto deset metrů vysoký útes Capo Caccia. Nepřekvapí proto, že jeskyni objevili v 18. století místní rybáři. Krátce poté se jeskyně stala oblíbenou turistickou atrakcí a za příhodného počasí a klidné mořské hladiny k ní mířila na lodích řada návštěvníků. V roce 1954 bylo k jeskyni vyraženo schodiště z horní části útesu se 654 stupni. Jeskyně se tak stala přístupná i bez použití lodě. Jméno jeskyně bylo inspirováno římským bohem moří Neptunem. Avšak i jeskyně sama se stala inspirací mnoha umělcům a jedná se o jednu z nejzobrazovanějších jeskyní. Na obrázku výše je zobrazení jeskyně od německého malíře Johanna Martina von Rohdena z roku 1812. Najdeme ji i na obrazech Simona Denise, Jakoba Phillipa Hackerta, Carlo Labruzzího, Jacoba Mora, Richarda Colta Hoara či Francise Towna. V roce 1978 se v ní točily exteriéry filmu *Ostrov rybích mužů*.

ABRAHÁMOVSKÁ NÁBOŽENSTVÍ A JESKYNĚ

Oblast Blízkého východu byla pro vývoj lidstva opravdu významná. Kromě toho, že zde jako na jednom z několika míst vzniklo zemědělství, jedná se také o místo, kde vznikla abrahámovská náboženství: judaismus, křesťanství a islám.

Začneme hned osobou praotce Abraháma a příběhem, který nenajdeme v Bibli samotné, ale v jednom židovském komentáři k První knize Mojžíšově [jedná se o středověký midraš Sefer-ha-Jašar]. Zde najdeme příběh, v němž sehrála jeskyně svoji roli jako ochránitelka. Ovšem pojďme od začátku. Abrahám se měl narodit roku 1081 po potopě a 3323 let po Adamově pádu v zemi, které vládl král Nimrod. Ten se nechal prohlásit za boha, a proto ho

velmi zarmoutil sen, ve kterém k němu mluvil neznámý hlas. Od něj se dozvěděl, že jeho náboženství bude jednou zničeno náboženstvím Abrahámovým. A vzhledem k tomu, že kněží ani kouzelníci nebyli s to sen uspokojivě vyložit, nechával od té doby pro jistotu usmrtit všechny novorozence. Jediný Abrahám zůstal Boží prozřetelností naživu. Jeho matka totiž po celou dobu těhotenství zůstala štíhlá, takže její gravidita byla utajena. Když se blížil porod, uchýlila se

do jeskyně, kde s přispěním archanděla Gabriela porodila syna. V jeskyni byl Abraham ukryt patnáct let, navštěvován svojí matkou. Kromě ní se o něj staral i Bůh, který z jednoho svého prstu nechal prýštit vodu, z druhého mléko, ze třetího med, ze čtvrtého datlovou šťávu a z posledního máslo. Po patnácti letech Abrahám jeskyni opustil, a tím pro nás příběh přestává být v tomto ohledu zajímavý. Doplňme jenom, že nakonec Abrahám krále Nimroda přemohl a nastolil víru v toho správného Boha.

Ve vlastním textu Bible, speciálně ve Starém Zákoně, najdeme jeskyně i na několika dalších místech. Jeden z příběhů pochází z doby sváru mezi králem Saulem a Davidem. Když David utekl před Saulem, usadil se v jeskyni na nepřístupných vrcholcích u Ěn-gedí. Když se Saul vrátil ze stíhání Pelištejců, oznámili mu: „Hle, David je v poušti Ěn-gedí.“ Saul tedy vzal tři tisíce mužů vybraných z celého Izraele a vydal se Davida a jeho muže hledat. Pro určité místo a činnost používáme opisné vyjádření, že se jedná o místo, kam i král musí pěšky. Přesně jedno takové místo si potřeboval najít i Saul a zvolil si k tomu jeskyni. Shodou okolností stejnou jeskyni, ve které se ukrýval David se svými druhy. Tu Davidovi jeho muži řekli: „Toto je den, o němž ti Hospodin řekl: ‚Vydám ti do rukou tvého nepřítele.‘ Můžeš s ním naložit, jak se ti zlíbí.“ David ale nechtěl zabít Saula tímto způsobem. Navíc respektoval, že je Saul král, a tudíž Bohem pomazaný. Celý

Prorok Eliáš na obraze Andrea di Bonaiuta ze 14. století.